

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Irena LIPOWICZ

Warszawa, 11 kwietnia 2012 r.

RPO- 698579-III/12/JA

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Pan
Władysław Kosiniak-Kamysz
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowny Panie Ministrze,

Upriejmie informuję Pana Ministra, iż na tle jednej ze spraw skierowanych do mnie w ostatnim czasie ujawnił się problem braku możliwości uzyskania uprawnienia do renty rodzinnej w drodze wyjątku przez pełnoletnie uczące się dziecko, które nie ma możliwości uzyskania wsparcia ze strony rodziców, gdyż ojciec jest nieznan, a matka nie żyje (kserokopię pisma oraz decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przesyłam w załączeniu).

Zgodnie z art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) ubezpieczonym oraz pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych może przyznać w drodze wyjątku świadczenie w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie. Wymienione warunki muszą być spełnione łącznie, a niespełnienie choćby jednego z nich wyklucza możliwość przyznania tego rodzaju świadczenia.

W kręgu osób będących członkami rodziny w rozumieniu art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS znajdują się osoby uprawnione w trybie zwykłym do ubiegania się o rentę rodzinną. W sytuacji, gdy chodzi o dzieci własne, dzieci drugiego

małżonka i dzieci przysposobione mają one, w myśl art. 68 ustawy, prawo do renty rodzinnej do ukończenia 16 lat, do ukończenia nauki w szkole jeżeli przekroczyły 16 lat życia (nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia) albo bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, w którym, mogłyby ubiegać się o prawo do tego świadczenia. Jeżeli natomiast dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Przyznanie odpowiedniego świadczenia w drodze wyjątku możliwe jest pod warunkiem zaistnienia w konkretnym przypadku szczególnych okoliczności podlegających uznaniu administracyjnemu Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Jak wynika z utrwalonego orzecznictwa sądów administracyjnych, na potrzeby stosowania przepisu art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS za szczególną okoliczność uniemożliwiającą podjęcie zatrudnienia nie uznaje się faktu pobierania przez pełnoletnie dziecko nauki, a jedynie wiek osoby wnioskującej o świadczenie bądź stan zdrowia warunkujący zdolność do pracy (wyrok NSA z dnia 28 stycznia 2011 r. sygn. I OSK 1601/10; wyrok WSA w Warszawie z dnia 24 lutego 2009 r. sygn. akt II SA/Wa 1659/08; wyrok NSA z dnia 26 października 2000 r. sygn. II SA 1088/00; wyrok NSA z dnia 23 sierpnia 2001 r. sygn. akt II SA 708/01). Sądy administracyjne przyjmują iż użyte przez ustawodawcę w art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS sformułowanie „wiek” oznacza pełnoletniość, a tym samym możliwość podjęcia zatrudnienia. Jest to rozwiązanie odmienne niż w przypadku renty rodzinnej przyznawanej w zwykłym trybie na podstawie art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich ustalanie prawa do renty rodzinnej w drodze wyjątku nie może odbywać się w oderwaniu od przepisów regulujących przyznawanie świadczeń na zasadach ogólnych. Stanowisko takie znajduje oparcie w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 maja 2000 r. sygn. akt II SA 2524/99, który uznał, iż względem renty rodzinnej przyznawanej w drodze wyjątku stosuje się odpowiednie przepisy ustawy o emeryturach i rentach dot. renty rodzinnej, a w szczególności art. 68 ustawy. W pełni ma zatem zastosowanie w stosunku do osoby uprawnionej do renty rodzinnej w drodze wyjątku granica wieku, do której przysługuje renta rodzinna na zasadach ogólnych.

Wychodząc z zasad systemowych, na jakich oparte są założenia ubezpieczeń społecznych, których częścią jest art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej i kierując się względami wykładni funkcjonalnej, trudno jest znaleźć racjonalne uzasadnienie dla zawężenia grona członków rodziny uprawnionych do ubiegania się o świadczenie w trybie wyjątkowym jedynie do tych członków rodziny, którzy ze względu na całkowitą

niezdolność do pracy lub wiek nie mogą podjąć pracy i nie mają środków utrzymania. Rygorystyczne wymogi zawarte w omawianym przepisie powodują iż kontynuowanie nauki i pragnienie zdobycia wykształcenia, a dodatkowo fakt trudnej sytuacji materialnej pozbawionego opieki i wsparcia ze strony rodziców młodego człowieka nie są wystarczającym uzasadnieniem do przyznania świadczenia w drodze wyjątku. Obecny kształt przepisu art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS może prowadzić do dezaktywizowania zawodowego młodych ludzi z racji nieukończenia szkoły i niemożności zdobycia wykształcenia. Zauważyć bowiem należy, że samo tylko osiągnięcie pełnoletniości przez osobę uczącą się nie daje jej jakichkolwiek realnych możliwości podjęcia pracy zarobkowej, a szanse podjęcia zatrudnienia przez osobę legitymującą się jedynie wykształceniem podstawowym w obecnych realiach rynku pracy są jedynie teoretyczne.

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich normodawca wprowadzając do art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS kryterium wieku jako przesłanki powodującej niemożność podjęcia pracy zastosował kryterium pozwalające na dowolną - tak rozszerzającą jak i zawężającą jego wykładnię. Należy mieć bowiem na uwadze, iż zarówno osiągnięcie wieku emerytalnego nie warunkuje konieczności zakończenia aktywności zawodowej, tak jak i osiągnięcie pełnoletniości nie pozwala przyjąć, że jest to wiek umożliwiający już zarobkowanie. Kierowanie się na użytek uprawnień przyznawanych w drodze wyjątku przepisami kodeksu pracy, a w szczególności art. 22 § 2 w myśl którego minimalny wiek, od którego osoba fizyczna uzyskuje tzw. zdolność pracowniczą czyli zdolność do występowania w stosunkach pracy, wynosi 18 lat, a wyjątkowo pracownikiem może być młodociany, który ukończył lat 16 nosi znamiona dowolności i nie znajduje oparcia w przepisach ustawy o emeryturach i rentach z FUS (wyrok NSA z dnia 28 stycznia 2011 r. sygn. akt I OSK 1601/10).

Należy bowiem podkreślić, iż na gruncie Kodeksu pracy zatrudnienie mogą podejmować, zgodnie z art. 190 § 2, osoby, które ukończyły 16 lat. Osoby, które nie mają ukończonych 16 lat, mogą podejmować zatrudnienie w sytuacjach określonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie przypadków, w których wyjątkowo jest dopuszczalne zatrudnianie młodocianych, którzy nie ukończyli gimnazjum, osób niemających 16 lat, które ukończyły gimnazjum, oraz osób niemających 16 lat, które nie ukończyły gimnazjum (Dz.U. z 2002 r. Nr 214, poz. 1808). Rozporządzenie to teoretycznie dopuszcza nawet zatrudnienie osoby mającej 13 lat, a więc w wieku, w którym nabywa się ograniczoną zdolność do czynności prawnych. W art. 191 § 5 Kodeksu pracy i powołanym rozporządzeniu jest mowa o osobie, która nie ukończyła 16 lat, bez podania wieku, od którego może zostać zatrudniona. Warto wskazać, iż od 1 września 2018 r. najniższy wiek młodocianego pracownika zostanie obniżony z 16 do 15 lat.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Pana Ministra o przedstawienie stanowiska w sprawie.

Załącznik 2

Łożysko wyroby srebrka
Janina Jijom